

رویکردهای ارتباطی دستی

امیرعباس ابراهیمی / شنوایی شناس آموزشی - مدرس دانشگاه

چکیده:

وقتی نوتوانی کودک ناشنوا آغاز می‌شود، شنوایی شناس باید در نظر بگیرد چه روش نوتوانی برای کودک دنبال خواهد شد. اختلاف نظر درباره‌ی مناسب‌ترین روش برای هر کودک موجب شده تصمیم‌گیری درباره‌ی فلسفه‌ی روش‌های ارتباطی روند ساده‌ای نباشد. شنوایی شناس باید بداند هنگام این تصمیم‌گیری ممکن است والدین هنوز هم درگیر روند سوگ و در حال تجربه‌ی واکنش‌های هیجانی به افت شنوایی فرزندشان باشند. بنابراین، شنوایی شناس باید مطمئن شود والدین از گزینه‌های موجود روش شناسی نوتوانی به خوبی آگاهند و می‌توانند به روند تصمیم‌گیری کمک کنند.

واژه‌های کلیدی: ناشنوایی، رویکردهای ارتباطی دستی

مقدمه

به وسیله‌ی ناشنوایان ایجاد نمی‌شود بلکه از زبان نوشتاری مشتق می‌شود و ابداع مریبان شنوا است (شکل ۱).

شکل شماره ۱ - الفبای دستی یکدستی (راست) و دودستی (چپ).

اگرچه هجی انگشتی روش ارتباطی کارآمد و دقیقی است کم‌اثرترین شکل ارتباط دستی است. در این روش هر حرف و هر واژه باید ایجاد شود که آن را نسبتاً روش ارتباطی مشکلی می‌سازد. امروزه، از هجی انگشتی برای بیان اسامی خاص، اصطلاحات فنی و رویدادهایی که اشاره به عنوان مکمل تمام شکل‌های ارتباطی دستی استفاده می‌شود.

روش دوم، ارائه‌ی واژه‌ها یا مفاهیم از راه اشاره است. اشاره‌ها به جای بیان تک‌تک حروف، اندیشه یا واژه‌ای کامل را بیان می‌کنند (شکل ۲) (۱).

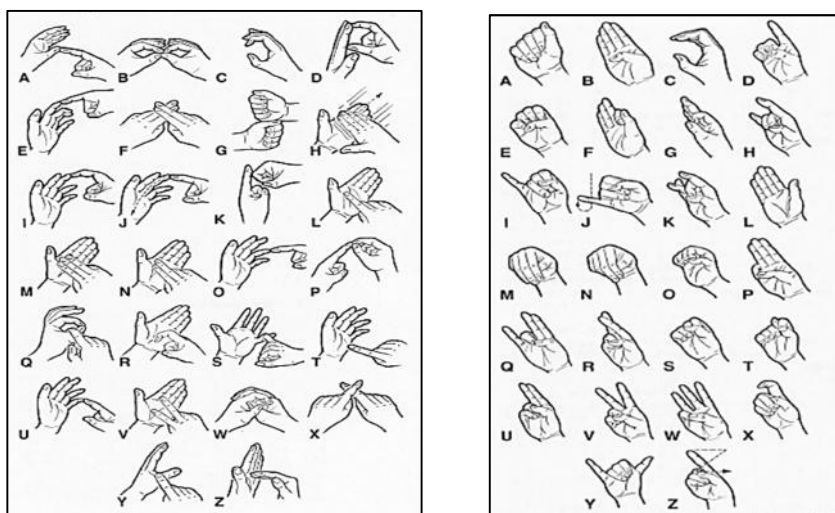
روش‌های برقراری ارتباط به دو دسته کلی دسته‌بندی می‌شوند. رویکردهای دستی^۱ که بر استفاده از اشاره یا ایماها^۲ تأکید می‌کنند و رویکردهای شفاهی^۳ که بر گفتار تأکید دارند (۱). اگرچه معمولاً از این دو دسته‌ی کلی استفاده می‌شود، هر دسته‌بندی دارای چندین روش مختلف برای بیان زبان است (۲).

در ارتباط دستی^۴ از روش ایمایی^۵ یا زبان اشاره به عنوان روش اولیه‌ی برقراری ارتباط استفاده می‌شود. ارتباط دستی برای ارائه‌ی واژه‌ها از دو شیوه‌ی مختلف استفاده می‌کند. روش نخست، هجی انگشتی^۶ یا هجی کردن واژه‌ها حرف به حرف با استفاده از الفبای دستی است که در آن هر شکل دست^۷ مطابقت یک به یکی با الفبای نوشتاری دارد^۸. هجی انگشتی به طور طبیعی و خود به خود

1. Manual Approach
2. Gesture
3. Oral Approach
4. Manual Communication
5. Gestural
6. Dactylogy
7. Handshape

۸ الفبای دستی گویای باغچه‌بان دارای ۳۷ شکل دست است.

شکل شماره ۲ - اشاره‌ی به خاطر سپردن و یاددادن

ساختار و گنجینه‌ی واژگان زبان. در این روش آنچه در زبان شفاهی گفته می‌شود اشاره می‌شود. برای نمونه، وقتی کودکی می‌خواهد بگوید: «گره موش را گرفت.» به ترتیب «گره»، «موش»، «را» و «گرفت» را اشاره می‌کند (۱).

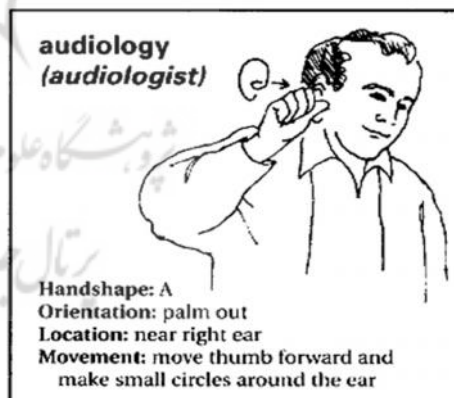
(۵ واژه - ۶ اشاره). The cat caught the mouse.

تمام سامانه‌های اشاره‌ای^۲ ساخت واژه^۳ نوشتاری را نشان می‌دهند نه واج شناسی گفتاری را. برای این که فرد زبان را به طور کامل بیاموزد باید آگاهی واج شناختی داشته باشد. برای همین توصیه می‌شود سامانه‌های اشاره‌ای با گفتار به کار روند (۳).

انگلیسی اشاره‌ای^۴: از جمله روش‌های رمزگذاری دستی انگلیسی با کمترین پیچیدگی است که تشکیل شده از واژه‌های اشاره^۵ و علامت‌های اشاره^۶. در این روش هر واژه که در فرهنگ انگلیسی دارای سرواژه (مدخل) جداگانه‌ای است اشاره دارد (شکل ۴).

هر اشاره دارای چهار ویژگی (واج) است: (۱) مکان (دست‌ها، ۲) شکل دست‌ها، (۳) حرکت دست‌ها در موقعیت‌های گوناگون و (۴) جهت کف دست‌ها (شکل ۳) (۲).

شکل شماره ۳ - هر اشاره با چهار ویژگی شکل، مکان، جهت و حرکت دست‌ها در وضعیت‌های گوناگون شناخته می‌شود

استفاده از اشاره مطابق ساختار نحوی زبان شفاهی، رمزگذاری دستی^۱ نامیده می‌شود. رمزهای دستی مانند مورس و بریل زبان نیستند بلکه این رمزها بازتابی هستند از

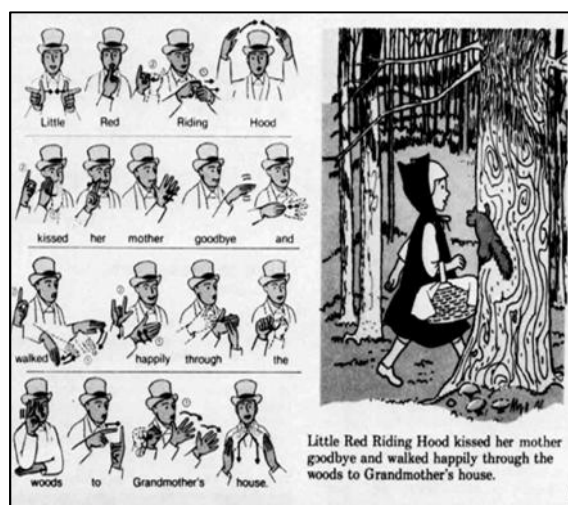
2. Sign Systems
3. Morphology
4. Signed English
5. Sign Words
6. Sign Markers

1. Manual Coding

شکل شماره ۵- اشاره‌های SEE1 و SEE2

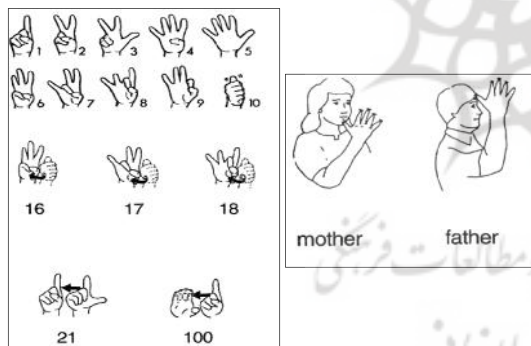

شکل شماره ۴- متن کتابی به انگلیسی اشاره شده

گنجینه‌ی واژگان مخصوص به خود است (شکل ۶) و از گرامر آن زبان پیروی نمی‌کند (جدول ۱). برخی کشورها مانند کانادا و آفریقای جنوبی نیز دارای چند زبان اشاره هستند.

شکل شماره ۶- اشاره‌ی پدر، مادر و اعداد در زبان اشاره‌ی آمریکایی

پژوهش نشان داده است زبان اشاره‌ی آمریکایی زبانی کامل و مستقل است که تمام ویژگی‌های یک زبان واقعی (همچون گویش، زبان عامیانه، وام‌گیری از دیگر زبان‌ها، جناس، و...) را دارد و صرفاً برگردان اشاره‌ای زبان انگلیسی نیست.^۹ مثلاً، یک اشاره‌ی ASL ممکن است مفهومی که بیانش نیازمند چندین واژه‌ی انگلیسی باشد را نمایش دهد (۱).

اشاره‌های دیدن ضروری‌های انگلیسی (SEE1)^۱ عمدتاً بر اساس املاهای هجاها به انگلیسی است. برای مثال:

Window: Wind + ow

Typist: Typ + ist

Always: Al + way + s

دیدن دقیق انگلیسی (SEE)^۲ واژه‌های انگلیسی را به سه گروه وسیع طبقه‌بندی می‌کند: پایه^۳، مرکب^۴ و پیچیده^۵ (شکل ۵) (۳).

بیان و دریافت زبان از راه اشاره یا حرکات ممکن است دربرگیرنده‌ی زبان اشاره‌ی رسمی باشد، مانند زبان اشاره‌ی آمریکایی (ASL)^۶ یا زبان اشاره‌ی فرانسوی (FSL)^۷، یا زبان اشاره‌ی بریتانیایی (BSL)^۸. کشورها و زبان‌های مختلف دارای زبان اشاره‌های متفاوتی هستند. در چنین مواردی، زبان اشاره دارای ساختار دستوری و

1. Seeing Essential English
2. Seeing Exact English
3. Basic
4. Compound
5. Complex
6. American Sign Language
7. French Sign Language
8. British Sign Language

9. Dr. William Stokoe (1960)

در انگلیسی واژه‌هایی با چندین معنا وجود دارد. در ASL برای هر معنا اشاره جداگانه‌ای وجود دارد (شکل ۸). مثلاً، در ASL برای معانی مختلف RUN اشاره‌های متفاوتی وجود دارد اما چون در انگلیسی برای معانی مختلف RUN از یک واژه استفاده می‌شود در انگلیسی رمزگذاری دستی نیز از یک واژه استفاده می‌شود: ۱. دویدن ۲. جریان داشتن ۳. نخ کش شدن ۴. رقابت کردن (۴).

در زبان اشاره آمریکایی از فضا به عنوان ابزار گرامری برای ارتباط اطلاعات مرتبط با زمان و مکان استفاده می‌شود. ناحیه‌ی جلوی اشاره کننده برای ضمیر دوم شخص و ناحیه‌ی کناری برای ضمیر سوم شخص استفاده می‌شوند (شکل ۹).

تکرار حرکات برای بیان مفاهیمی همچون جمع، درجه و تأکید استفاده می‌شود (شکل ۱۰). در نظام‌های اشاره انگلیسی هیچ تکراری برای درجه و شدت وجود ندارد و جمع با استفاده از نشانه S نشان داده می‌شود (۵).

زبان اشاره‌ی آمریکایی به دلیل داشتن ساختار کامل یک زبان در دبیرستان‌ها و کالج‌های بسیاری از ایالات‌های آمریکا به عنوان یک زبان خارجی آموخته می‌شود و به عنوان زبان جامعه‌ی ناشنویان در تمام جنبه‌های فرهنگ ناشنویان مورد استفاده قرار می‌گیرد.

برای نمونه، شعر و نمایش ناشنویان در سراسر کشور و به ویژه در دانشگاه گالدوت (تنها دانشگاه هنرهای آزاد برای ناشنویان در جهان) به شکوفایی رسیده (شکل ۱۱)، نمایشنامه‌ها به ASL نوشته می‌شوند و گروه‌های نمایش ناشنویان آنها را به نمایش می‌گذارند (۱).

همانندی بسیاری با دستور زبان انگلیسی دارد به کار می‌برند. به عنوان نمونه، ترتیب قرارگیری واژه‌ها در ASL با انگلیسی متفاوت است (صفت پس از اسم می‌آید و نه پیش از آن: "Shoes Brown"). این نسخه‌ی دوم زبان اشاره‌ی آمریکایی (ترکیب ASL با انگلیسی) نیم‌زبان اشاره (Pidgin) نامیده می‌شود.

English: Do you want more potatoes?
ASL: MORE POTATOES WANT YOU?
English: 'When I was a child, I often went fishing with my grandfather.'
ASL: LONG-AGO ME SMALL ME GO-TO FISH WITH GRANDFATHER

در زبان اشاره‌ی آمریکایی حالات چهره و زبان تن می‌توانند معانی گوناگون و ویژگی‌های زبرنجیری را منتقل کنند و چنانچه برای واژه یا مفهومی خاص اشاره‌ای وجود نداشته باشد از الفبای دستی استفاده می‌شود (شکل ۷). کودکانی که باقیمانده‌ی شنوایی اندکی دارند یا آن‌ها که بهره‌ی ناچیزی از سمعک می‌برند اغلب در استفاده از این روش موفق هستند (۱).

شکل شماره ۷ - استفاده از حالات چهره در زبان اشاره‌ی آمریکایی برای

نشان دادن ویژگی‌های زبرنجیری

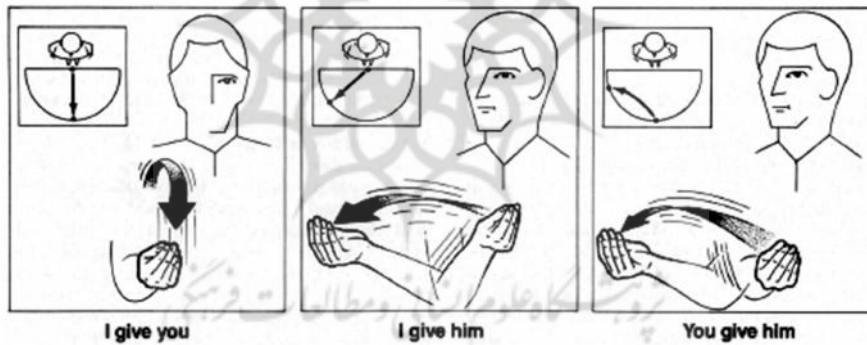
زبان اشاره‌ی آمریکایی با قدمتی بیش از ۲۰۰ سال، ریشه در اشاره‌های فرانسوی دارد. این زبان بدون شباهت با دیگر زبان‌ها که از والدین آموخته می‌شوند دارای ویژگی منحصر به فردی است که از دیگر ناشنویان و نه والدین شنوا آموخته می‌شود. با توجه به اینکه ۹۰ درصد کودکان ناشنوا والدینی شنوا دارند و بیشتر این کودکان دارای برادر، خواهر و نزدیکان شنوا هستند نوعاً این زبان را دیگر کودکان و بزرگسالان ناشنوا غیرخویشاوند و نه خانواده به کودک می‌آموزند^۱ (۱).

۱. هنگامی که افراد شنوا بخواهند با افراد ناشنوا با استفاده از زبان اشاره‌ی آمریکایی ارتباط برقرار کنند اغلب اشاره‌های ASL را به شیوه‌ای که

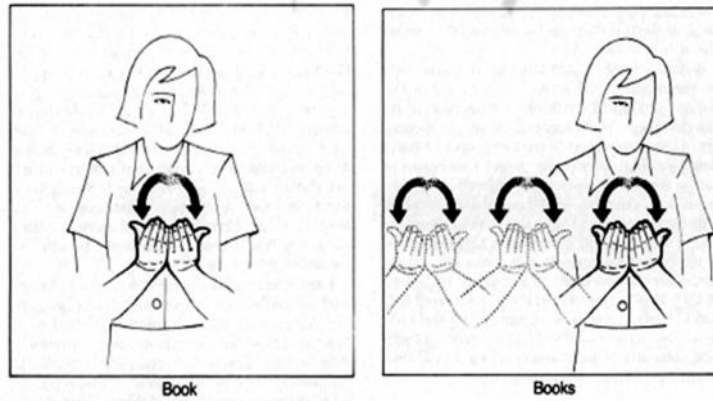
شکل شماره ۸- اشاره‌های Run بر حسب معانی مختلف آن در زبان اشاری آمریکایی

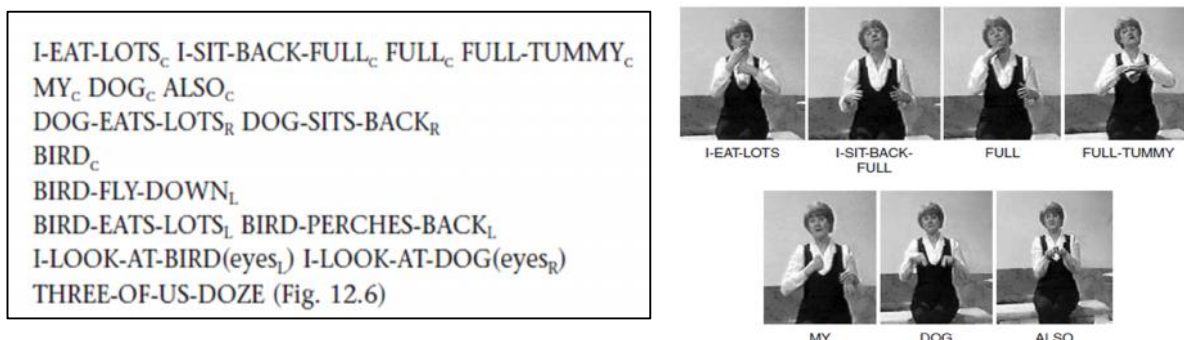
شکل شماره ۹- استفاده از فضا در زبان اشاره آمریکایی

شکل شماره ۱۰: استفاده از تکرار برای نشان دادن جمع

شکل شماره ۱۱: نمونه‌ی شعر در زبان اشاره آمریکایی

اندیشیدن و بیان در کودک رشد پیدا کند، مهارت‌های پایه برای یادگیری مهارت‌های مشابه در زبان دوم، منتقل می‌شوند. منطق اولیه‌ی این روش، این حقیقت است که کودکان ناشنوا از والدین ناشنوا (که از زبان اشاره‌ی آمریکایی استفاده می‌کنند) در مقایسه با کودکان ناشنوی والدین شنوا اغلب کنش زبانی و سوادآموزی بهتری دارند (تقریباً ۱ درصد دانش آموزان در آمریکای این رویکرد استفاده می‌کنند) (۱).

در سال‌های اخیر برای آموزش کودکانی که افت شنوایی چشمگیری دارند، توجه زیادی به استفاده از رویکرد دو زبانی - دو فرهنگی شده است. در این رویکرد کودک برای برقراری ارتباط از زبان اشاره‌ی آمریکایی به عنوان زبان نخست استفاده می‌کند، سپس همچنان که مهارت‌های خواندن و نوشتن خود را کامل می‌کند انگلیسی را در مدرسه می‌آموزد. فرض بر این است اگر نخست نظامی زبانی برای

منابع

ابراهیمی، امیرعباس (۱۳۸۸). توان بخشی شنوایی کودکان. تهران: نشر دانژه.

- Hipskind N. (2007). **Visual Stimuli in communication**. In R. Schow, M. Nerbonne (Eds). *Introduction to Aural Rehabilitation*. (4th ed). Allyn & Bacon.
- Tennant R.(1999).**The American Sign Language Handshape Dictionary**. Clerc books.
- Van Cleve J.(1987).**Gallaudet Encyclopedia of Deaf People and Deafness**. Vol 2:pp:197-204. McGraw-Hill Book Company. Inc.
- Van Cleve J.(1987).**Gallaudet Encyclopedia of Deaf People and Deafness**. Vol 3:pp:31-135. McGraw-Hill Book Company. Inc.

1. Bilingual-Bicultural
2. deaf of deaf
3. Oral-Aural (Aural-Oralism)/ Oral-Only
4. Performance